

Utlåtande 2005:175 RVII (Dnr 327-4546/2004)

Våld mot äldre kvinnor

**Motion av Ewa Samuelsson och Désirée Pethrus Engström (båda kd)
(2004:67)**

Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige besluta följande
Motion (2004:67) av Ewa Samuelsson och Désirée Pethrus Engström
(båda kd) anses besvarad med vad som anförts.

Kommunstyrelsen beslutar för egen del följande
Stadsledningskontoret ges i uppdrag att genomföra en uppföljning av
vilka stadsdelsnämnder som har lokala handlingsplaner och säkerhets-
föreskrifter för hur anställda ska handla när äldre utsätts för övergrepp.
Uppföljningen ska även innefatta en översyn av hur befintliga hand-
lingsplaner och säkerhetsföreskrifter i praktiken fungerar.

Föredragande borgarrådet Margareta Olofsson anför följande.

Bakgrund

Ewa Samuelsson och Désirée Pethrus Engström (båda kd) har angivit en motion (2004:67) om våld mot äldre kvinnor där de föreslår kommunfullmäktige besluta att ge kommunstyrelsen i uppdrag att genomföra en undersökning angående våld mot äldre.

Remisser

Motionen har för synpunkter remitterats till stadsledningskontoret, stadsdelsnämnderna Farsta, Kista och Norrmalm, kommunstyrelsens äldreomsorgsberedning samt kommunstyrelsens pensionärsråd.

Stadsledningskontoret anser att motionärernas frågeställning är en fråga som redan beaktas i det arbete som bedrivs på flera håll inom stadens äldreomsorg. Stadsledningskontoret anför att stadsdelsnämnderna Kungsholmen och Vantör fått medel från Kompetensfonden för att ta fram en handlingsplan och utbildning, till personal inom äldreomsorgen, gällande våld och övergrepp mot äldre. Vidare anser stadsledningskontoret att det i de flesta stadsdelsnämnder finns ett brottsförebyggande råd, i vilken socialtjänsten och polisen finns representerade. Även Operation kvinnofrid bedriver viktigt arbete för att öka kunskapen om mäns våld mot kvinnor.

Farsta stadsdelsnämnd ställer sig positiv till att delta i en undersökning i enlighet med vad som föreslås i motionen.

Kista stadsdelsnämnd ser positivt på förslaget att kommunstyrelsen får i uppdrag att göra en undersökning om våld mot äldre kvinnor.

Norrmalms stadsdelsnämnd stödjer motionärernas förslag. Nämnden anför att det inom förvaltningen finns en resursgrupp för kvinnofrid vars uppgift bland annat är att se över rutiner och behov av utbildning för att på bästa sätt kunna bemöta kvinnor som utsatts för våld. Nämnden understryker också vikten av att män inkluderas i den här undersökningen.

Kommunstyrelsens äldreomsorgsberedning anser att frågorna redan har uppmärksamats och att äldreomsorgsberedningens kansli bör få i uppdrag att utreda vilka stadsdelar som har lokala handlingsplaner och säkerhetsföreskrifter för hur anställda ska agera när äldre utsätts för övergrepp.

Kommunstyrelsens pensionärsråd tillstyrker stadsledningskontorets förslag till beslut.

Mina synpunkter

Jag anser att våld och hot mot äldre kvinnor, men även mot äldre män och personal, är mycket viktiga och allvarliga frågor som måste uppmärksammas kontinuerligt. I Umeå kommun gjordes 2001 en omfångsundersökning av Hjelde Eriksson som visar att för gruppen äldre minskar männens våldsutsatthet med stigande ålder men inte kvinnornas. De fysiska, psykiska och sociala konsekvenserna av våld kan bli betydligt svårare för äldre och för personer med funktionshinder.

Ewa Samuelsson (kd) och Désirée Pethrus Engström (kd) hänvisar i sin motion till en undersökning i Göteborg angående våld mot äldre, initierad av kommunalråd Eva Olofsson (v). Detta är en fråga som redan beaktas på flera ställen i arbetet som genomförs inom Stockholms stads äldreomsorg.

Kvinnofridsutbildningar liknande de som hänger samman med undersökningen som motionärerna hänvisar till genomförs inom Stockholms stad. Dessutom genomförs förebyggande åtgärder i form av resursgrupper och handlingsplaner på flera håll.

På Kungsholmens stadsdelsförvaltning pågår ett projekt "Värn för äldre" som fått medel från Kompetensfonden. Där finns en resursgrupp dit äldre från hela staden kan vända sig för att få information och rådgivning i frågor som rör hot och våld. Även vårdpersonal, medpatienter, anhöriga m.fl. inom äldreomsorgen kan vända sig dit för stöd.

Vantörs stadsdelsnämnd har även de fått medel och stöd från Kompetensfonden för att ta fram en handlingsplan och en utbildning till personal inom äldreomsorg om våld och övergrepp mot äldre. Syftet med projekten i Kungsholmen och Vantör är att öka personalens kunskaper inom området. Handlingsplanerna ska även kunna användas som modell för de övriga stadsdelsområdena.

Våld som följd av ojämlika könsstrukturer i samhället är åldersöverskridande. Operation kvinnofrid samt Stockholms stad genomför utbildningar riktade mot anställda inom socialtjänst och vården gällande kvinnovåld inom alla ålderskategorier. Inom de lokala brottsförebyggande råden i stadsdelsnämnderna görs viktiga insatser för att öka säkerheten för invånarna, där jag anser att även äldres situation bör lyftas.

Till äldreombudsmannen kan personal och ansvariga vända sig med frågor angående vad som kan göras vid misstankar om våld och övergrepp.

Enligt min uppfattning uppmärksammas redan frågan om våld mot äldre kvinnor, samt män. I det nya förslaget till äldreomsorgsplan uppmanas samtliga stadsdelsnämnder att ta fram handlingsplaner och rutiner för hur personal ska agera vid fall av övergrepp. Det arbetet samt utbildning av personal inom äldreomsorg pågår. Slutsatsen som undersökningen i Göteborg kommer fram till är att ökad kunskap och lokala handlingsplaner har visat sig vara nödvändiga redskap för att personal inom äldreomsorg ska våga se, våga fråga och våga agera. Det finns för närvarande ingen anledning att genomföra en samlad undersökning angående våld mot äldre, utan jag anser att det är mer väsentligt att följa upp det arbete som görs genom att se vilka stadsdelsnämnder som har lokala handlingsplaner och säkerhetsföreskrifter för hur anställda ska handla när äldre utsätts för övergrepp. Uppföljningen ska också innefatta en översyn

hur befintliga handlingsplaner och säkerhetsföreskrifter i praktiken fungerar. Detta för att säkerställa att de modeller som skapats, både i Stockholm och utifrån projektet i Göteborg, kan användas på fler håll. Stadsledningskontoret får därför i uppdrag att återkomma till äldreomsorgsberedningen med en uppföljning kring vilken utsträckning stadsdelsnämnderna har sådana planer och hur de fungerar. Därefter görs ett förnyat ställningstagande.

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarråden *Kristina Axén Olin*, *Sten Nordin* och *Mikael Söderlund* (alla m) och *Lotta Edholm* (fp) enligt följande.

Vi föreslår kommunstyrelsen föreslå kommunfullmäktige besluta att

1. bifalla motionen
2. därutöver anföras.

Det finns ingen samlad kunskap i staden om i vilken utsträckning äldre utsätts för våld, hot, trakasserier och försummelser. Inte minst gäller det äldre funktionshindrade. Detta är en kunskapsbrist som bör åtgärdas. Därför är det särskilt glädjande att remissinstanserna huvudsakligen instämmer i motionen. Att Stockholms stad, som har många olika enheter som utförare av den kommunala äldreomsorgen, har gemensam och samlad statistik är mycket angeläget för att kunna följa och påverka utvecklingen.

Avvikelser inom äldreomsorgen rapporteras enligt Lex Sarah och Lex Maria, eller kan spåras som klagomål från enskilda äldre och deras anhöriga. Dessa avvikelser, som kan utgöra både våld, hot och försummelser, rapporteras till stadsdelsnämnderna, men det finns ingen samlad statistik i staden.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår kommunfullmäktige besluta följande

Motion (2004:67) av Ewa Samuelsson och Désirée Pethrus Engström (båda kd) anses besvarad med vad som anföras.

Kommunstyrelsen beslutar för egen del följande

Stadsledningskontoret ges i uppdrag att genomföra en uppföljning av vilka stadsdelsnämnder som har lokala handlingsplaner och säkerhetsföreskrifter för hur anställda ska handla när äldre utsätts för övergrepp. Uppföljningen ska även innefatta en översyn av hur befintliga handlingsplaner och säkerhetsföreskrifter i praktiken fungerar.

Stockholm den 21 september 2005

På kommunstyrelsens vägnar:
ANNIKA BILLSTRÖM

Margareta Olofsson

Kerstin Tillkvist

Reservation anfördes av *Kristina Axén Olin, Sten Nordin, Kristina Alvendal* och *Peter Lundén-Welden* (alla m) och *Lotta Edholm* och *Ulf Fridebäck* (båda fp) med hänvisning till reservationen av (m) och (fp) i borgarrådsberedningen.

ÄRENDET

Ewa Samuelsson och Désirée Pethrus Engström (båda kd) har skrivit en motion om våld mot äldre kvinnor där de föreslår kommunfullmäktige besluta att ge kommunstyrelsen i uppdrag att genomföra en undersökning angående våld mot äldre, *bilaga 2*.

REMISSER

Motionen har för synpunkter remitterats till stadsledningskontoret, stadsdelsnämnderna Farsta, Kista och Norrmalm, kommunstyrelsens äldreomsorgsberedning samt kommunstyrelsens pensionärsråd.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande av den 15 mars 2005 är i huvudsak av följande lydelse.

Motionärerna lyfter en angelägen fråga då våld och hot mot äldre är ett samhällsproblem som måste tas på allvar. Främst utsatta är kvinnor men våld och hot om våld förekommer även mot män. Olika former av övergrepp mot äldre har under senare år börjat uppmärksammas allt mer och det finns ett antal åtgärder som kan vidtas för att trygga de äldres utsatta situation.

Stadsdelsnämnderna Kungsholmen och Vantör har fått medel och stöd från kompetensfonden att ta fram en handlingsplan och utbildning, till personalen inom äldreomsorgen, gällande våld och övergrepp mot äldre. Tanken är också att andra stadsdelsnämnder senare ska kunna ta del av de erfarenheter och planer som utarbetas.

I de flesta stadsdelsområden finns det ett lokalt brottsförebyggande råd eller liknande samarbetsorganisation. Rådens/organisationernas sammansättning varierar mellan stadsdelsområdena. Socialtjänsten och polisen är dock representerade i samtliga råd. Dessa råd/organisationer bedriver ett viktigt arbete för att öka medborgarnas säkerhet. Också Operation Kvinnofrid som är en myndighetssamverkan i Stockholms län, bedriver ett viktigt arbete för att öka kunskapen om mäns våld mot kvinnor i nära relationer och att motverka våld mot kvinnor och barn.

Det är angeläget att äldres situation lyfts i dessa råd/organisationer t.ex. genom representanter från äldreomsorgens verksamheter och stadsdelsnämndernas pensionärsråd.

Inom äldreomsorgen är det viktigt att det finns lokala handlingsplaner och säkerhetsföreskrifter för hur anställda ska agera då någon äldre utsatts för någon form av övergrepp och hur de kan arbeta för att öka säkerheten för denna grupp.

Stadsledningskontoret konstaterar att motionärernas frågeställning gällande våld och hot mot äldre är en fråga som redan beaktas i det arbete som bedrivs på flera håll inom stadens äldreomsorg.

Farsta stadsdelsnämnd beslöt den 17 mars 2005 att ställa sig positiv till att delta i en undersökning i enlighet med vad som föreslås i motionen.

Farsta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande av den 18 februari 2005 är i huvudsak av följande lydelse.

Farsta stadsdelsförvaltning har drygt 1000 äldre som omfattas av hemtjänst eller har trygghetslarm. De äldre som bor kvar i sina hem vårdas till stora delar av anhöriga. Vårdbiträdet arbetar ofta ensam i den äldres hem och behöver omfattande kunskaper om bemötande och förhållningssätt. Vi utgår alltid från att de som får hjälpen får det på ett professionellt sätt. Den egna enkätundersökningen som förvaltningen gjort har visat att personalen har ett gott bemötande och att det arbete som utförs är av god kvalitet. En undersökning av det slag som nämns i motionen är av intresse för att ytterligare säkra kvaliteten. Det handlar, som motionärerna påpekar, mycket om kunskap, att se, våga fråga och våga agera. Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden beslutar att man ställer sig positiv till att delta i en undersökning enligt motionärernas förslag.

Kista stadsdelsnämnd beslöt den 17 februari 2005 att överlämna och åberopa tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande av den 28 januari 2005 är i huvudsak av följande lydelse.

Förvaltningen har med anledning av begärt remissyttrande gjort en genomgång av inkomna klagomål på verksamheten under 2004 (Bil. 2). Ett antal sådana ärenden har inkommit, de har utretts och åtgärdats. Sammanfattningsvis verkar det inte som att flertalet ärenden är av så allvarlig art som hänvisas till i Göteborgsutredningen. Flertalet ärenden handlar om att de äldre inte varit nöjda med hur servicen utförts.

Förvaltningen anser att handläggningstiden av inkomna synpunkter och klagomål under det gångna året blivit allt längre. Förbättringar att arbeta med under 2005 är att utveckla de skriftliga svaren till brukarna och korta handläggningstiden. En uppföljning av samtliga enheters rutiner för klagomål och synpunkter kommer att ske under året.

Trots att genomgången inte givit några indikationer om så allvarliga missförhållanden som redovisats i Göteborgsrapporten skulle det kunna vara så att mörkertalet är större än vad som är känt. Systematiska undersökningar om frågeställningar som angivits där förkommer inte och därför vore det av mycket stort värde att göra en mer genomgripande undersökning om resultaten från Göteborg är allmängiltiga. Förvaltningen vill inte tro detta men helt säker kan man inte vara. Det är många personer både bland personal och utomstående som har en relation till brukarna och som är involve-

rade i vård och omsorgsarbetet av de äldre. Många är ju på grund av sitt hälsotillstånd och utsatthet beroende av många personer i sin omgivning.

Vår ambition är att ge brukarna en fullgod service av hög kvalitet och trygghet, att inga av våra äldre utsättes för sådana övergrepp eller brister i omvårdnaden som redovisats i Göteborgsrapporten.

Förvaltningen ser positivt på förslaget att Kommunstyrelsen får i uppdrag att göra en undersökning om våld mot äldre kvinnor.

Norrmalms stadsdelsnämnd beslöt den 17 mars 2005 att överlämna och åberopa tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Norrmalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande av den 28 februari 2005 är i huvudsak av följande lydelse.

Att äldre människor utsätts för våld är ett förhållandevis dolt problem. De äldre saknar kanske förmåga att själv föra sin talan, anhöriga kan ha anledning att inte avslöja vad som pågår och personal inom vård och omsorg kanske inte vet hur de ska hantera detta. Våld mot äldre är ett allvarligt samhällsproblem som i största utsträckning drabbar kvinnor, men även män är utsatta.

Operation Kvinnofrid, som är en myndighetssamverkan i Stockholms län, har som mål att öka kunskapen om mäns våld mot kvinnor i nära relationer samt motverka våld mot kvinnor och barn. I samverkan deltar bl.a. polismyndigheten i Stockholms län, länsstyrelsen, åklagarmyndigheten, kriminalvården, landstinget och länets kommuner. Inom Norrmalms stadsdelsförvaltning finns en resursgrupp för kvinnofrid med representanter från olika avdelningar. I gruppens uppdrag ingår att se över rutiner och inventera behov av utbildning inom förvaltningen för att på bästa sätt kunna möta kvinnor som har utsatts för våld. För detta arbete har en lokal handlingsplan utarbetats.

Stadsdelsförvaltningen tycker att en undersökning angående våld, hot om våld, trakasserier, försummelse och ekonomiska oegentligheter bland äldre skulle kunna utgöra ett bra underlag för arbete och utveckling inom området. Stadsdelsförvaltningen stödjer därmed Eva Samuelssons (kd) och Desirée Pethrus (kd) förslag om att kommunstyrelsen ska få i uppdrag att genomföra en undersökning angående våld mot äldre. Stadsdelsförvaltningen vill dock betona vikten av att undersökningen ska utgöra ett underlag för arbete och utveckling och inte bara bli en studie inom området. Vidare vill stadsdelsförvaltningen framhäva att det är viktigt att analyser görs såväl på övergripande nivå som på stadsdelsnämnds nivå. Detta då frekvensen av olika typer av våld kan variera mellan stadsdelsnämnderna beroende på exempelvis socioekonomiska faktorer.

Slutligen förutsätter stadsdelsförvaltningen att Eva Samuelssons (kd) och Desirée Pethrus (kd) förslag till undersökning också omfattar äldre män, även om rubriken för motionen är "Motion om våld mot äldre kvinnor".

Kommunstyrelsens äldreomsorgsberedning beslöt den 8 april 2005 att föreslå kommunstyrelsen föreslå kommunfullmäktige besluta följande.

Att äldreomsorgsberedningens kansli utreder vilka stadsdelar som har lokala handlingsplaner och säkerhetsföreskrifter för hur anställda ska agera när äldre utsätts för övergrepp.

Motionärerna lyfter en angelägen fråga om att undersöka i vilken utsträckning äldre utsätts för våld. Våld och övergrepp kan drabba äldre på olika sätt, det kan handla om övergrepp från personal, anhöriga eller andra i den äldres omgivning. I det nya förslaget till äldreomsorgsplan uppmanas samtliga stadsdelar att ta fram handlingsplaner och rutiner för hur personalen ska agera.

Frågorna har redan uppmärksammats och ett arbete pågår med att ta fram handlingsplaner och utbildning till personal inom äldreomsorgen. Det är mycket viktigt att det finns lokala handlingsplaner och av det skälet får äldreomsorgsberedningens kansli i uppdrag att utreda i vilken utsträckning stadsdelarna har sådana planer och återkomma till beredningen.

Reservation anfördes av *Ewa Samuelsson* (kd), *Margareta Björk* (m) och *Helén Jäderlund Eckardt* (fp), *bilaga 1*.

Kommunstyrelsens pensionärsråd beslöt den 31 mars 2005 att tillstyrka stadsledningskontorets förslag till beslut.

RESERVATIONER M M

Kommunstyrelsens äldreomsorgsberedning

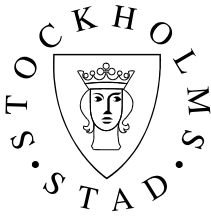
Reservationen av Ewa Samuelsson (kd), Margareta Björk (m) och Helen Jäderlund Eckardt (fp) är av följande lydelse.

Förslag till beslut

1. att tillstyrka motionen
2. att därutöver anföra följande

Det finns ingen samlad kunskap i staden om i vilken utsträckning äldre utsätts för våld, hot, trakasserier och försummelser. Detta är en brist som bör åtgärdas. Att Stockholms stad, som har många olika enheter som utförare av den kommunala äldreomsorgen, har gemensam och samlad statistik är mycket angeläget för att kunna följa och påverka utvecklingen.

Avvikelse inom äldreomsorgen rapporteras enligt Lex Sarah och Lex Maria, eller kan spåras som klagomål från enskilda äldre och deras anhöriga. Dessa avvikelser, som kan utgöra både våld, hot och försummelser, rapporteras till stadsdelsnämnderna, men det finns ingen samlad statistik i staden.



KOMMUNFULLMÄKTIGE

Motioner

2004:67

2004:67

Motion av Ewa Samuelsson och Désirée Pethrus Engström (båda kd) om våld mot äldre kvinnor

I Göteborg har en undersökning visat att var tionde kvinna som har hemtjänst eller trygghetslarm har hotats och trakasserats. I undersökningen ställs frågor om fysiskt, psykiskt och sexuellt våld men också frågor som handlar om försummelser och ekonomiska oegentligheter..

Försummelse kan vara att den äldre inte får tillräckligt med mat eller otillräcklig medicinerings.

Bristande hjälp med hygien är ett annat exempel på försummelse som främst drabbat kvinnor.

Mäns våld mot äldre kvinnor och funktionshindrade har enligt undersökningen inte lyfts fram tidigare. Det är något som det finns väldigt lite kunskap om.

Om våld, hot, trakasserier och försummelser räknas samman hade, enligt undersökningen, nästan var tredje kvinna drabbats.

Även män råkar illa ut, men de är mindre utsatta för direkt våld. Var femte man anser sig ha varit utsatt för försummelse jämfört med var sjätte kvinna.

En majoritet av dem som står för försummelserna uppges vara personal inom vård och omsorg, medan det är närstående eller utomstående män som svarar för våld och trakasserier.

Var fjortonde kvinna och var tjugonde man hade utsatts för ekonomiska övergrepp. Här var 40 procent av förövarna kvinnor.

Ekonomiska övergrepp kan exempelvis bestå i att en äldre man eller kvinna tvingats att sälja sitt hus eller ändra sitt testamente.

Stockholm stad har en mycket stor verksamhet inom äldreomsorgen och det vore naturligt att också förhållandena i Stockholms stad undersöks. Det handlar mycket om kunskap, att se, våga fråga och våga agera. Det är viktigt för

personalen att veta vad man ska göra med det man får reda på men också veta att man kan få stöd när man är inne i människors mer privata och personliga sfär.

I samband med undersökningen gavs anställda inom hemtjänsten en speciell kvinnofridsutbildning.

Med anledning av ovanstående föreslår vi kommunfullmäktige besluta

att ge kommunstyrelsen i uppdrag att genomföra en undersökning angående våld mot äldre. Undersökningen bör också inbegripa hot om våld, trakasserier, försummelser och ekonomiska oegentligheter.

Stockholm den 22 november 2004

Ewa Samuelsson

Désirée Pethrus Engström